

مندیوئیسم و اسلام

در هند

(مجموعه مقالات)

حجت‌الله جوانی

عضو هیأت علمی دانشگاه الزهراء

نشر علم

تهران ۱۳۹۱

سرشناسه	: جوانی، حجت‌الله، ۱۳۳۸ -	، گردآورنده، مترجم
عنوان و نام‌پدیدآور	: هندوئیسم و اسلام در هند (مجموعه مقالات) / {گردآورنده حجت‌الله جوانی}	
مشخصات نشر	: تهران: نشر علم، ۱۳۹۱.	
مشخصات ظاهری	: ۲۴۲ ص.	
شابک	: ۵ - ۳۴۹ - ۲۲۴ - ۹۶۴ - ۹۷۸	
وضعیت فهرست‌نویسی	: فنیبا	
یادداشت	: اثر حاضر گردآوری چند مقاله است که به فارسی ترجمه شده است.	
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۲۴۱ - ۲۴۲.	
موضوع	: اسلام و هندوئیسم	
موضوع	: هندوئیسم	
رده‌بندی کتبی	: ۱۳۹۰، ۹۰۵/ج۹ BP۲۲۷/۸۵	
ردیف‌بندی دیوینی	: ۲۹۷/۴۷۵	
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۵۵۹۸۰۵	

بخش

هندوئیسم و اسلام در هند
حجت‌الله جوانی

عضو هیأت علمی دانشگاه تهران

ویراستار: دکتر بهزاد سالکی

چاپ اول، ۱۳۹۱

نیراز: ۱۱۰۰ نسخه

لیتوگرافی: باختر

چاپ: چاپ‌وشرکان نقش

مرکز پخش علم: خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان شهدای ژاندارمری

بین‌بست گرانفر، پلاک ۴، تلفن ۶۶۴۱۲۳۵۸

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

شابک ۵ - ۳۹۴ - ۲۲۴ - ۹۶۴ - ۹۷۸

فهرست

عنوان صفحه

مقدمه مترجم: دکتر حجت‌الله جوانی ۷

بخش اول: هندوئیسم

آیین هندویی: ماری پت‌فیشر ۱۵

مفهوم دین در آیین هندو: آروین شارما ۹۷

گزارش‌هایی از مهابهاراتا دربارهٔ نوآیینی: داند آر تی ۱۱۵

گفتگوی دین هندو و مسیحیت از نگاه یک هندو: سشاکری رائو ۱۳۱

دوازده باور شیوایی ۱۴۵

متنی برگرفته از وداها: سوامی چینمایاناندا ۱۵۱

نقد نظریهٔ اقتصاد نتولیبرال از منظر دین بودایی و مسیحیت: یان‌بی. کوب ۱۵۵

بخش دوم: اسلام در هند

تأثیر اسلام بر هندوئیسم: جلیل اصغر بیگم ۱۸۱

اسلام دین صلح و رواداری ۱۹۹

مقدمه مترجم

سرزمین هند از روزگاران کهن تا امروز به سبب آنکه مهد پیدایش ادیان، مذاهب، فرق و گرایش های عرفانی و معنوی گوناگون بوده، همواره کانون توجه مشتاقان پژوهشگران دینی قرار گرفته است. این اشتیاق ناشی از ظهور جریان های معنوی است که در این سرزمین و در پاسخ به تمنای کسب آرامش در این جهان پرغوغا و به منظور نیل به سرچشمه های اصیل ذات آدمی پدید آمده اند و هنوز همچون معدنی سرشار از گوهرهایی لطیف است که هرازگاهی دزی معنوی را از درون خود شناسانده و عرضه کرده است. در تاریخ تمدن بشری، هند سرزمین معنا و اشراق و بینش روحانی شناخته شده است. هند سرزمینی است که از دیرباز پیروان مذاهب و ادیان مختلف - جز در پاره ای از موارد خاص - در آن در آرامش و همزیستی با هم بوده و هستند.

از این رو از عمده ترین دلایل اعتنای جدی مورخان و دین شناسان به این سرزمین، ظهور و بروز و حیات مکاتب فلسفی، اندیشه های دینی، گرایش های عرفانی، فرهنگ حماسی - دینی و غنایی و نیز دستاوردهای هنری فراوان و متنوع و در عین حال روحیه مدارای حاکم بر این سرزمین وسیع و پهناور و پرجمعیت بوده است.

هند کنونی ملتقای سه فرهنگ مختلف است. از یک سو فرهنگ کهن بومیان هند — تمدن دراویدیان — که با میراث فرهنگی آریاییان در آمیخته شده و به صورت فرهنگ ودایی و هندوئی کهن در طی هزاران سال به حیات خود ادامه داده است. از سوی دیگر مرحله جدید تمدن هندی، از زمان ورود اسلام به هند، تأثیر فرهنگ و تمدن اسلامی در هند و نیز ورود عرفای مسلمان و بسط و ترویج اسلام از طریق عرفا در این سرزمین، تعامل هندوها و مسلمانان با یکدیگر و دستاوردهای تمدن اسلامی به خصوص در دوره مغولهاست.

پس از ورود استعمار به هند، این سرزمین کهن شاهد تأثیر فرهنگی کاملاً متفاوتی در خود بود هر چند تأثیر فرهنگ غربی در هند، بنیان کن نبود، هنوز هم با ورود به این سرزمین هر بیننده‌ای شاهد جلوه‌های سنتی تمدن هندی محض است. هندیان هنوز به سنن فرهنگی هندوئی — اسلامی خود پایبند هستند.

سنت، حضوری ملموس و شایسته در خانواده، نظام معیشتی، زندگی جمعی، رسوم فرهنگی، نهادهای تعلیمی و ساختارهای اجتماعی هندی دارد. هر چند هندیان توانسته‌اند به ابرارهای تمدن غربی مجهز شوند و از دستاوردها و پیامدهای آن بهره ببرند، اما از سنن دینی، فرهنگی و تاریخی خود جدا نشده‌اند. نقش بارز سنت در جامعه هندی — اعم از هندیان و مسلمانان — در همه شئون از رفتار و پوشش گرفته تا جشن‌ها، مراسم و مناسبت‌های مختلف انکارناپذیر است.

اثر حاضر دربردارنده مجموعه مقالاتی است که به حوزه فرهنگ عظیم، سنتی، دیرپا و تداوم یافته در هند یعنی آیین هندو و اسلام در این سرزمین کهن پرداخته است.

مقالات ترجمه شده در این کتاب به لحاظ ساختاری و موضوعی به حوزه شبه قاره هند مربوط است.

بخش نخست این مجموعه به هندوئیسم و مقالات متعدد راجع به این «دین» می‌پردازد.

نخستین و بلندترین مقاله این بخش «آیین هندویی» برگرفته از دایرةالمعارف ادیان ماری پت فیشر است. در این مقاله مبسوط، معرفی کاملی از هند پیش از ورود آریاییان و هندوئیسم از آغاز تا عصر حاضر ارائه شده است.

ویژگی مهم و تاحدی نوآوری فیشر در این مقاله، طرح «هندوئیسم» فارغ از کلیشه‌های متداول و حتی تاحدودی عامه‌فهم آن است که از نخستین لحظات شکل‌گیری این دین، تحولات گسترده آن، ظهور اشکال مختلف فلسفی و اعتقادی در آیین، فروغ و انشعابات درون دینی هندوئیسم تا اشکال دینداری عامیانه هندوها را شامل می‌شود.

دومین مقاله مفصل این مجموعه «مفهوم دین در آیین هندو» اثر آرویند شارما به پدیدارشناسی مفهوم دین در این آیین پرداخته است. نویسنده می‌کوشد ضمن واکاوی مفهوم دین در سنت هندویی و تحلیل تبارشناسانه این واژه در زبان و سنت هندویی سانسکریت، به شکل دقیقی به مقایسه آن با مفهوم دین در سنت غربی بپردازد. وی به دو روش سلبی و ایجابی به تحلیل و بررسی مفهوم دین پرداخته و با ظرافت و به‌نحوی دقیق به این مهم پرداخته است و در نهایت با مقایسه تحلیل دین‌شناسی بنام، نظیر کنترول اسمیت ویژگی‌های متمایز مفهوم دین در سنت هندویی و غربی را بیان می‌کند.

مقاله سوم این مجموعه «گزارش‌هایی از مهابهاراتا درباره نروائینی» اثر داند آرتی است.

آیین هندو نظیر بسیاری از آیین‌ها و سنت‌های دینی به مقوله راست‌کیشی و درست‌کرداری حساسیت ویژه‌ای داشته است. رمز تداوم هندوئیسم در طی قرون، به کیفیت مواجهه آن با سنن مبتدعه باز

می‌گردد. در این مقاله ایستارهای هندوئیسم در رویارویی با فرق درونی و مباحث راجع به آن از بیرون سنت دینی هندویی طرح و بررسی شده‌اند.

مقاله چهارم این کتاب «گفتگوی دین هندو و مسیحیت از نگاه یک هندو» اثر سشاگری راثو است. مقوله رابطه و تعامل با سنت دینی هندو و مسیحیت، از نبلات ویزه، خطیر و حساس در عصر سب دینی است؛ اینکه از نگاه متخصصان یک دین، چه ارزیابی‌ای از دین دیگر می‌توان به دست داد، نکته‌ای بسیار خطیر و مهم است. نوع داوری، رابطه و تعامل دو سنت دینی به میزان ارزیابی آنان از یکدیگر در وجوه اشتراک و افتراقشان باز می‌گردد. راثو در این نوشتار کوشیده است به تبیین مطالب مورد اهتمام هر دو سنت دینی، نوع همکاری آنها با یکدیگر البته از موضع یک هندوی وفادار به این آیین همت گمارد و نکات خواندنی دل‌انگیز و بدیعی در این خصوص مطرح ساخته است.

بهره پنجم به «دوازده باور شیوایی» اثر... اختصاص دارد و به‌نحو مختصر دوازده باور و اعتقاد اساسی شیوایی‌ها طرح شده است.

ششمین قسمت به نقل «قطعه‌ای از وداها» و تحلیل، تفسیر و تبیین آن از نظر سوامی چینمایاناندا مربوط است و تأثیر عملی وداها در زندگی یک هندو را به‌طور موجز بیان می‌کند.

مقاله هفتم با عنوان «نقد نظریه اقتصاد نولیبرال از منظر دین بودایی و مسیحیت» نوشته یان. بی. کوب - که صرفاً به سبب تلفیق و خاستگاه دین بودایی به سرزمین هند در مجموعه حاضر گنجانده شده است - در پی جستجوی پاسخ به این پرسش است که «چه تلقی‌ای از دیدگاه‌های جدید اقتصادی از منظر ادیان مهمی همچون مسیحیت و بودایی می‌توان عرضه کرد؟» از این رو مؤلف مقاله ابتدا ارکان اقتصاد نولیبرال را تبیین کرده، سپس به مواضع دیانت بودایی و مسیحی نسبت به این مکتب اقتصادی می‌پردازد.

به‌طور طبیعی، مواجهه‌ای میان نوع نگرش سنتی ادیان به عالم و کیفیت بهره‌برداری از عالم مادی نزد دینداران ازسویی و رویکرد اقتصاد

نوبین به هستی، تعریف آن از انسان، زیستن معطوف به برخورداری و لذت‌خواهی مفرط نسبت به طبیعت در نگاه اقتصاد انسان‌مدار ازسوی دیگر مشاهده می‌شود.

این مقاله به این تفاوت‌ها و نقدهای ادیان بودایی و مسیحی به نوع نگرش اقتصاد نولیبرال، به انسان و آرمان‌ها و اهداف وی پرداخته است و در نتیجه رویکردی است تازه به مسئله‌ای که غالباً کمتر به آن توجه می‌شود یعنی «سروشت اقتصادی انسان و ربط آن به ابعاد معنوی او». بخش دوم اثر حاضر درباره «اسلام در هند» است. مقاله نخست این بخش به موضوع مهم «تأثیر اسلام بر آیین هندو» از نظر جلیل‌اصغر بیگم اختصاص دارد.

موضوع ورود اسلام به هند و تأثیر آن بر این سرزمین همواره مورد توجه اسلام‌شناسان و محققان حوزه مطالعات هندو - اسلامی بوده است. اهمیت، کیفیت و میزان اثرگذاری آموزه‌های اسلامی بر عقاید هندویان، نوع رابطه اسلام و هندوئیسم و شیوه عمل اسلام در این سرزمین از موضوعات مطرح در این مقاله است.

مقاله «اسلام دین صلح و روادای» نوشته عالی‌سپهیل خان دومین قسمت از بخش حاضر را تشکیل می‌دهد. مسئله رابطه بین «اسلام» و «صلح و رواداری» به‌ویژه در سرزمین هفتادودو ملت یا دیار ملل و نحل بسیار حائز اهمیت است. نوع نگاه اسلام به سایر مذاهب در هند محل توجه جدی واقع شده است. درک و فهم مسلمانان هندی از اسلام که توانسته با پیام صلح و رواداری به طرح این دین بپردازد، در این مقاله بررسی شده است.

مقاله سوم یعنی «مکتب پریلوی» اثر یوشاسانیال که در دایره المعارف قرآن چاپ شده است، معرفی مکتبی - کلامی در حوزه اهل سنت و جماعت است که قرائت ویژه‌ای از پیامبر دارند.

اما چهارمین مقاله با عنوان «مکتب دیوبندی‌ها» اثر باربارا مت کالف چاپ شده در *دایرة المعارف قرآن*، تاریخچه اصول اساسی اعتقادی و نوع فعالیت «دیوبندی‌ها» را توضیح می‌دهد. اهمیت این مکتب به دلیل تبعیت پیروان آن از اندیشه‌های شاه‌ولی‌الله دهلوی متکلم برجسته هندی است. مقالات سه‌گانه درباره فرقۀ احمدیه قسمت‌های پایانی مجموعه را تشکیل می‌دهد.

مقاله پنجم، احمدیه (۱) اثر ویلفرد کنت‌ول اسمیت است که در *دایرة المعارف اسلام* لندن به چاپ رسیده است. وی در این مقاله به معرفی فرقۀ پرمناشۀ احمدیه می‌پردازد. تولد بنیانگذار آن، اصول عقاید، آموزه‌ها، چگونگی روابط آن با سیک‌ها و پاره‌ای انشعابات درون فرقۀ‌ای از موضوعات مطرح شده در این مقاله است.

ششمین مقاله با نام احمدیه (۲) اثر استنلی براش چاپ شده در *دایرة المعارف دین الیاده* است که طی آن نویسنده به تبیین عقیده محوری، تاریخ، فعالیت‌های تبلیغی و ساختار تشکیلاتی فرقۀ احمدیه می‌پردازد. و سرانجام آخرین مقاله یا احمدیه (۳) را یوحنا فریدمن در *دایرة المعارف قرآن* نگاشته و رویکرد عمده او در این نوشتار کوتاه عیان نمودن نوع برداشت فرقۀ احمدیه از آیات قرآن برای توضیح و تبیین اندیشه‌های خودشان است.

هرچند هر کدام از این سه مقاله بخش‌هایی از حقیقت فرقۀ احمدیه را پیش‌روی مخاطب عیان می‌سازد، اما مترجم نیز معرفی نسبتاً منسجم و مختصری از این فرقۀ بحث‌برانگیز را بی‌فایده نمی‌داند و این معرفی قبل از مقالات سه‌گانه جای گرفته است.

مترجم امیدوار است این مجموعه بتواند پاسخگوی پاره‌ای پرسش‌ها و پژوهش‌های دانشجویان رشته ادیان و عرفان تطبیقی باشد.